

Brancherapport Kwaliteit Praktijkgericht Onderzoek 2016-2017

Feiten, cijfers en ontwikkelingen

Maart 2018

Vereniging Hogescholen

Voorwoord

Voor u ligt de Brancherapportage Kwaliteit Praktijkgericht Onderzoek 2016-2017. In deze rapportage legt de in oktober 2016 door de Vereniging Hogescholen ingestelde Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO) verantwoording af over haar werkzaamheden in 2017. De CEKO beoordeelde 13 rapporten van in 2016 uitgevoerde onderzoeksvisitaties van 11 hogescholen. De meeste visitaties werden volgens het nieuwe Brancheprotocol Kwaliteit van Onderzoek¹ (BKO) uitgevoerd. Vanwege dit nieuwe BKO waren 2016 en 2017 twee jaren van pionieren voor zowel de hogescholen als de visitatiecommissies. Gaandeweg 2017 heeft de CEKO een werkwijze ontwikkeld om zicht te krijgen op de kwaliteit van de uitgevoerde visitaties en om daarover effectief te rapporteren.

De CEKO beoordeelde in 2017 aanzienlijk minder onderzoeksvisitaties dan aanvankelijk gepland. Een belangrijke reden was dat bij verschillende hogescholen in eerste aanleg een bestuurlijke reactie op het visitatierapport ontbrak. Omdat de beoordeling van de wijze waarop de instellingen omgaan met de aanbevelingen die uit de visitaties voortvloeien een wezenlijk onderdeel vormt van het werk van de CEKO, heeft de CEKO besloten alleen rapporten in behandeling te nemen waarvan ook de bestuurlijke reactie beschikbaar was. Ook bleek het in de loop van 2017 voor veel hogescholen niet haalbaar zich aan de afgesproken planning inzake het aanleveren van de visitatierapporten te houden.

Naast de beoordeling van de onderzoeksvisitaties bevat deze brancherapportage tevens de kwantitatieve gegevens omtrent de stand van zaken en ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek, de zogenaamde *Landelijke monitor*. De monitor brengt de groei die het praktijkgericht onderzoek in de jaren 2012 tot en met 2016 heeft doorgemaakt in beeld, waarbij de cijfers over 2015 en 2016 nog niet eerder zijn gepubliceerd².

Op basis van de feiten en cijfers over 2015 en 2016 met betrekking tot het praktijkgericht onderzoek, de uitkomsten van de visitaties en de beoordeling van de kwaliteit van de visitaties door de CEKO, komt de CEKO tot een eerste en voorzichtige beoordeling van de stand van het praktijkgericht onderzoek in Nederland. Omdat de CEKO in 2017 slechts 13 visitatierapporten heeft kunnen beoordelen past terughoudendheid in het trekken van verstrekkende conclusies. Daarvan zal in deze rapportage dan ook geen sprake zijn. Anderzijds heeft de CEKO wel voldoende zicht op het proces gekregen om enkele aanbevelingen te doen voor 2018. Het zou immers onverantwoord zijn een geheel jaar te laten verlopen zonder de meest in het oog springende verbeterpunten met het veld te delen.

Omdat de stem van de instellingen naar het oordeel van de CEKO niet mag ontbreken, bevat deze brancherapportage ook een drietal interviews met mensen in het veld die nauw bij de voorbereiding, uitvoering en de opvolging van de onderzoeksvisitaties betrokken waren.

¹ 'Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek 2016-2022 – Kwaliteitszorgstelsel Praktijkgericht Onderzoek Hogescholen', Vereniging Hogescholen (oktober 2015)

² Zie 'Praktijkgericht onderzoek – factsheet 2012-2014', Vereniging Hogescholen (2015) voor de vorige publicatie.

De CEKO hoopt dat deze brancherapportage een zo breed en evenwichtig mogelijk beeld geeft van de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek en de kwaliteitszorg daarvan binnen het hbo. Daarnaast hoopt de commissie dat de brancherapportage een bijdrage levert aan het gesprek binnen en tussen de hogescholen en tussen de Vereniging Hogescholen en het Ministerie van OCW om tot een verdere professionalisering en versterking van de onderzoekstaak van het hbo te komen.

Frank van der Duijn Schouten,
voorzitter CEKO

Inhoud

Samenvatting	4
1 Aanleiding brancherapport en ontwikkeling	5
11 In vogelvlucht	5
12 Van VKO naar CEKO	5
13 Commissie Pijlman	5
14 Aan het woord: Annelies Dickhout, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	7
2 Bevindingen CEKO	9
21 Werkwijze	9
22 Beoordeelde visitaties	9
23 Observaties	10
24 Aan het woord: Joep Houterman, Aeres Hogeschool	12
3 Landelijke monitor: kwantitatieve ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek	14
31 Onderzoeksfinanciering	14
32 Onderzoeksinput: personele inzet	16
33 Uitgesplitste trendtabellen onderzoeksinput naar medewerker categorie (2012-2016)	17
34 Aan het woord: Johannes van der Vos, Hogeschool Inholland	19
4 Aanbevelingen	21
Bijlagen	23

Samenvatting

In deze rapportage legt de Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO) verantwoording af over haar werkzaamheden in 2017. De CEKO beoordeelde 13 rapporten van in 2016 uitgevoerde onderzoeksvisitaties van 11 hogescholen. Hoewel de CEKO slechts 13 visitatierapporten beoordeelde, achten wij het verantwoord in deze brancherapportage enkele algemene conclusies te trekken:

- Het visitatiesysteem van het praktijkgericht onderzoek toont aan dat het hbo progressie maakt met de professionalisering van de kwaliteitszorg hiervan.
- De planning van de onderzoekvisitaties is in het algemeen nog met veel vrijblijvendheid omgeven. Verdere disciplinerende binnen de sector is geboden.
- De kwaliteit van de onderzoekvisitaties is over het algemeen voldoende, maar de variantie in kwaliteit is nog groot.
- Het delen van best practices is een effectieve manier om deze variantie te verkleinen.
- Veel onderzoekprogramma's worstelen met het formuleren van objectieve en realistische normen en criteria om de kwaliteit van het onderzoek te kunnen beoordelen. De aanbevelingen van de commissie Pijlman kunnen in dit licht goede diensten bewijzen.
- De omvang van onderzoekprogramma's loopt sterk uiteen. De instellingen zouden er goed aan doen op instellingsniveau hiervoor beleid te ontwikkelen waarbij de levensvatbaarheid wordt afgewogen tegen de interne samenhang.
- De landelijke monitor laat zien dat de instellingen hun investeringen in praktijkgericht onderzoek opvoeren.

De CEKO hoopt met deze observaties de instellingen en de Vereniging Hogescholen gedurende 2018 in de gelegenheid te stellen hierover het gesprek aan te gaan en desgewenst en waar mogelijk tot afspraken te komen, zodat de onderzoekstaak van het hbo verder geprofessionaliseerd en versterkt kan worden.

1 Aanleiding brancherapport en ontwikkeling

1.1 In vogelvlucht

Begin 2016 hebben de hogescholen gezamenlijk en in samenspraak met bedrijven, instellingen en organisaties een hbo onderzoeksagenda voor zes jaar geformuleerd. De publicatie *Onderzoek met Impact - Strategische Onderzoeksagenda hbo 2016-2020*³ verwoordt de ambitie om het praktijkgericht onderzoek binnen het hbo zodanig uit te bouwen, dat hogescholen hun maatschappelijke opdracht ook in de toekomst kunnen blijven realiseren. Die maatschappelijke opdracht is drieledig: (i) bieden van kwalitatief hoogwaardig beroepsonderwijs; (ii) ontwikkelen van kennis gericht op directe praktijk toepassing; (iii) bijdragen aan innovatie van de beroepspraktijk. Naast een substantiële verhoging van de investeringen in praktijkgericht onderzoek (zie Deel III Landelijke monitor), wordt valorisatie van het praktijkgericht onderzoek als belangrijke voorwaarde voor succes van het onderzoeksbeleid genoemd. Dit betekent dat in de jaarlijkse brancherapportage extra aandacht besteed wordt aan de impact van het praktijkgericht onderzoek op de beroepspraktijk (valorisatie/ doorwerking) en op het onderwijs.

1.2 Van VKO naar CEKO

Mede op basis van de eindrapportage *Het is gezien, het is niet onopgemerkt gebleven* van de Validatiecommissie Kwaliteitszorg Onderzoek (VKO) heeft de Vereniging Hogescholen in oktober 2016, als vorm van zelfregulering de Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO) ingesteld als toezichthoudend adviesorgaan. Deze *onafhankelijke* commissie⁴ heeft als taak gedurende een periode van zes jaar toezicht te houden op de uitvoering van het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek. Het brancheprotocol legt de basis voor een landelijk kwaliteitszorgstelsel voor het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen. Het is gericht op het permanent handhaven en verbeteren van de kwaliteit van het onderzoek. De CEKO evalueert jaarlijks in een brancherapportage de uitvoering van het brancheprotocol en doet aanbevelingen ter verbetering van de uitvoering ervan. Ook kan de CEKO aanbevelingen doen voor aanpassing van het brancheprotocol. De commissie baseert haar bevindingen op de visitatierapporten van de gevisiteerde onderzoekseenheden en de bestuurlijke reactie op deze visitatierapporten. Dit impliceert dat de brancherapportage op een gepaste afstand van de feitelijke uitvoering van het brancheprotocol rapporteert.

1.3 Commissie Pijlman

In januari 2017 heeft de commissie Pijlman haar rapport *Kwaliteit door Dialoog* gepubliceerd. Deze werkgroep⁵ kreeg in het najaar van 2015 de opdracht om advies uit te brengen over de kwaliteitscriteria voor het praktijkgericht onderzoek en het lectoraat. Het rapport van de werkgroep bevat een groot aantal aanbevelingen aan de verschillende organisatieniveaus (kenniscentra, faculteiten, CvB's en de Vereniging Hogescholen) binnen de hogescholen die verantwoordelijkheid dragen voor de

³ 'Onderzoek met Impact – Strategische onderzoeksagenda hbo 2016-2020', Vereniging Hogescholen (augustus 2016)

⁴ Samenstelling CEKO in 2016 zie bijlage 1

⁵ 'Advies Werkgroep Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat', Den Haag (20 januari 2017)

uitvoering van het praktijkgericht onderzoek. Zo geeft de commissie Pijlman 19 handreikingen aan 'peers' voor het hanteren van inhoudelijke kwaliteitscriteria, zoals die zijn verwoord in Standaard 3 van het BKO.

De voorliggende brancherapportage is gebaseerd op de bevindingen van de CEKO naar aanleiding van de visitatierapporten die de commissie in 2017 en 2016 heeft ontvangen. De ontvangen visitatierapporten hadden voor het grootste deel betrekking op visitaties die in 2016 zijn uitgevoerd. Zo wordt op systematische wijze de voortgang van de kwaliteitszorg van het onderzoek gemonitord, zodat in 2022 voldoende evidentie aanwezig is om te komen tot een algehele evaluatie van het praktijkgericht onderzoek binnen het hbo.

1.4 Aan het woord: Annelies Dickhout, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Annelies Dickhout is directeur bedrijfsvoering van het Kenniscentrum Kwaliteit van Leren aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Het kenniscentrum maakt financieel en organisatorisch deel uit van de Faculteit Educatie. Dickhout begon 12 jaar geleden aan de HAN met de opzet van een subsidieadviesbureau. Na ruim vijf jaar stapte ze over naar het kenniscentrum. Samen met 'leading lector' Loek Nieuwenhuis heeft ze hier de dagelijkse leiding over een team van vijfendertig professionals: lectoren, associate lectoren, onderzoekers en ondersteunend personeel.

Hoewel ze de eerste visitatie van het kenniscentrum net niet meemaakte, zit er een gedreven, betrokken kwaliteitsmanager aan tafel. Dickhout heeft de kwaliteitseisen die de sector aan het praktijkgericht onderzoek stelt, scherp op het netvlies. Niet verwonderlijk, aangezien zij aan het eind van de zomer van 2016 "met toch wel wat druk op de ketel" kartrekker was van de voorbereidingen voor de visitatie in november dat jaar. "Sinds de vorige visitatie had de onderzoeksprogrammering van het kenniscentrum al veel aan scherpte gewonnen. Er was focus aangebracht in de drie onderzoeksthema's: *Kwaliteiten van Leraren* (1 lectoraat, 2 associate lectoraten), *Beroepsonderwijs & Leven Lang Leren* (2 lectoraten) en *Leren met ICT* (1 lectoraat, 1 associate lectoraat)", vertelt Dickhout. "Doel was om het jaar voorafgaand aan de visitatie te beginnen met de zelfevaluatie, maar door omstandigheden bleef het werk liggen. Uiteindelijk ben ik in de zomer helemaal opnieuw begonnen." Dickhout schreef samen met de lectoren, die het inhoudelijke deel voor hun rekening namen, en een "onmisbare communicatiemedewerker" in anderhalve maand de kritische reflectie. "Het was *a hell of a job*", zegt ze. "Eind september was het document klaar, maar achteraf gezien hebben we ons echt verkeken op het kwaliteitshoofdstuk. Daarvoor hadden we meer tijd moeten nemen, want als de indicatoren helder zijn is dat een perfecte kapstok voor de rest van de zelfevaluatie."

Over het nieuwe BKO zegt ze: "Positief is de introductie van de vijf standaarden die, hoewel er enige overlap is, erg prettig zijn bij het concretiseren van zaken die in de kritische zelfreflectie terug moeten komen. Gelukkig heeft de HAN een handleiding voor het schrijven van de kritische reflectie en een leidraad voor de zesjarige kwaliteitscyclus opgesteld. Toch blijft het lastig om de indicatoren voor het meten van de kwaliteit van het onderzoek te definiëren. Juist op dit criterium (standaard 3) konden wij ons niet vinden in het oordeel van de visitatiecommissie. In onze optiek zijn we langs een academische meetlat gelegd. We willen niet uitsluitend afgerekend worden op publicaties, maar ook op de impact van ons onderzoek in het werkveld. We hebben echt geworsteld om dit voor onszelf scherp te krijgen, dus ik begrijp wel dat het voor een visitatiecommissie niet eenvoudig is een oordeel te geven."

Dickhout geeft aan dat het in dat opzicht jammer is dat het advies van de Commissie Pijlman pas ná de visitatie uitkwam. Het advies had helpend kunnen zijn, met name bij de interpretatie van standaard 3. "In veel zaken lopen we vooraan, zowel binnen de HAN als landelijk. Die pioniersrol is soms lastig. Hoe dan ook was de uitkomst van de visitatie enigszins teleurstellend voor Dickhout en haar team. "We hadden verwacht hoog te scoren, maar werden door het oordeel op standaard 3 met een voldoende beoordeeld. Jammer, want zowel het College van Bestuur als wij zelf leggen de lat hoog. Binnen ons kenniscentrum werken we bijvoorbeeld met de 'Gedragscode voor Onderzoek en Statistiek'. Dit is een vrij strenge gedragscode in het sociaal wetenschappelijk onderzoek. Tijdens de visitatie werden we afgerekend op het feit

dat we de code van de vereniging niet hanteren. Ik heb dit toch wel als tegenstrijdig ervaren. Misschien heeft het ons uiteindelijk niet de waardering opgeleverd waarop wij hadden gehoopt. Voor ons meerjarenplan nemen we de adviezen van de Commissie Pijlman zeker mee.”

Hoewel Dickhout haar teleurstelling over het oordeel van de visitatiecommissie niet onder stoelen of banken steekt, kijkt ze met een flinke dosis relativiseringsvermogen alweer vooruit. “Tegen hogescholen die nog aan de vooravond van een visitatie staan zeg ik: zie het als het opmaken van de balans. Een visitatie is niet het einde van de wereld, maar helpt je verder om het praktijkonderzoek en de organisatie ervan te verbeteren. Kijk goed waar je met de organisatie-eenheid wilt staan en denk goed na over de samenstelling van de visitatiecommissie. Dat laatste is belangrijk om eerlijke feedback te krijgen in relatie tot hetgeen waarop je beoordeeld wilt worden.”

De visitatie is alweer even achter de rug, maar er is nog genoeg werk. “We stellen een meerjarenplan voor de onderzoeksprogrammering op, waarin integrale kwaliteitszorg een plek heeft. Wat betreft de kwaliteitsbewaking van het onderzoek en het leren van elkaar ligt er een uitdaging in het zoeken en bewaken van de juiste balans, zodat de bureaucratie niet de overhand krijgt. We moeten onszelf blijven afvragen hoe we een behapbaar kwaliteitszorgsysteem inrichten, bijvoorbeeld door de inzet van peer review, intervisie en het ontwikkelen van een kwaliteitsspiegel, zodat we de kwaliteit van ons onderzoek kunnen monitoren.”

Tot slot heeft Dickhout nog een tip voor de organisatie van de visitatie: “Zorg op themaniveau voor een mix van docenten, onderzoekers en mensen uit het werkveld en zet hen aan tafel met de visitatiecommissie. Dan pas ontstaat er een gesprek op inhoud.”

2 Bevindingen CEKO

2.1 Werkwijze

De CEKO beoordeelt, gedurende een periode van zes jaar, jaarlijks de rapporten van de onderzoekvisitaties binnen het hbo die in het voorafgaande jaar zijn uitgevoerd. De beoordeling van de CEKO richt zich daarbij in het bijzonder op de volgende aspecten:

- onafhankelijkheid en deskundigheid van de leden van de visitatiecommissies;
- gemotiveerde kwaliteitsoordelen op de visitatiestandaarden;
- consistentie tussen kwaliteitsoordelen en inhoud van het visitatierapport;
- kwaliteit van de aanbevelingen van de visitatiecommissies;
- kwaliteit van de reacties op de aanbevelingen van de onderzoekseenheid en van het College van Bestuur.

Twee leden van de CEKO geven aan de hand van een door de CEKO opgesteld beoordelingsformat onafhankelijk van elkaar een eerste beoordeling van een visitatierapport. Het format is opgesteld aan de hand van de vijf standaarden van het BKO. Aan de hand van deze beoordelingen wordt het visitatierapport vervolgens plenair in de CEKO besproken. Deze bespreking resulteert in een classificatie van het visitatierapport op de vijf hierboven genoemde aspecten en tot een algehele classificatie als *onvoldoende*, *voldoende* of *goed*. De commissie weegt de beoordelingen en komt tot een eindoordeel.

Omdat het niet de taak van de CEKO is om afzonderlijke instellingen te adviseren maar de sector als geheel, maakt de CEKO haar bevindingen op basis van geaggregeerde gegevens kenbaar. De CEKO rapporteert zowel over de algehele kwaliteit als ook over de vijf hierboven genoemde aspecten apart. We verwachten daarmee de instellingen en de Vereniging Hogescholen te faciliteren bij het optimaliseren van het visitatiesysteem. Teneinde het onderlinge leerproces te stimuleren en te faciliteren stelt de CEKO voor in de volgende brancherapportage enkele visitatierapporten die als *goed* zijn beoordeeld als best practice te noemen. De CEKO is van mening dat deze als voorbeeld voor andere onderzoeksgroepen kunnen dienen. Uiteraard zal de betreffende instellingen vooraf om toestemming worden gevraagd.

2.2 Beoordeelde visitaties

Het jaar 2016 was een overgangsjaar. Hoewel het nieuwe brancheprotocol oktober 2015 verscheen, konden hogescholen er tot 1 augustus 2017 voor kiezen het oude dan wel het nieuwe beoordelingskader te kiezen. Over de periode oktober 2016 tot en met december 2017 heeft de CEKO in totaal 13 onderzoekvisitatierapporten⁶ beoordeeld, waarvan 10 visitatierapporten 'nieuwe stijl' en 3 'oude stijl'. Deze rapporten hadden voor het grootste deel betrekking op visitaties die in 2016 zijn uitgevoerd. Voor deze beoordeling is de CEKO zesmaal bijeen geweest.

In het afgelopen jaar (2017) zijn binnen de instellingen 24 visitaties uitgevoerd volgens het nieuwe kader. Over het merendeel van deze visitaties wordt in deze brancherapportage geen terugkoppeling gegeven omdat de rapportages niet tijdig, dan wel onvolledig, bij de CEKO zijn aangeleverd. Dit betekent dat de CEKO naar verwachting in 2018 substantieel meer visitatierapporten onder ogen zal krijgen dan in 2017.

⁶ Visitatierapporten zijn te vinden op <http://www.vereniginghogescholen.nl/ceko>

Tabel 1 Oordeel CEKO van de 13 in 2016 beoordeelde visitaties per aspect

	Goed	Voldoende	Onvoldoende
Onafhankelijkheid en deskundigheid van de leden van de visitatiecommissies	4	8	1
Gemotiveerde kwaliteitsoordelen op de visitatiestandaarden	6	6	1
Consistentie tussen kwaliteitsoordelen en inhoud van het visitatierapport	4	8	1
Kwaliteit van de aanbevelingen	2	11	0
Reactie op aanbevelingen door CvB	0	8	5
Eindoordeel CEKO	4	7	2

2.3 Observaties

Op basis van de 13 visitatierapporten die de CEKO in 2017 heeft beoordeeld komt de CEKO tot het oordeel dat het onderzoekvisitatiestelsel van het hbo op koers ligt. Er zijn voorbeelden van visitatietrajecten die de CEKO de branche graag ten voorbeeld zou willen stellen.

Wel merkt de CEKO op dat het zelfregulerende karakter bij sommige instellingen een gebrek aan discipline en commitment tot gevolg lijkt te hebben. Zo zijn er instellingen die eind 2017 nog steeds niet hebben voldaan aan het bij herhaling gedane verzoek tenminste een planning van hun onderzoekvisitatie aan de CEKO aan te reiken. Ook blijken veel instellingen het niet nauw te nemen met het zich conformeren aan eerder gedane toezeggingen met betrekking tot het aanleveren van visitatierapporten. Er is zelfs één instelling die eind 2017 nog rapporten van twee in 2016 gevisiteerde onderzoekseenheden niet had aangeleverd. Het feit dat vanuit de CEKO herhaaldelijk moest worden gewezen op het ten onrechte ontbreken van een bestuurlijke reactie wijst ook in de richting van een te geringe betrokkenheid van de Colleges van Bestuur. De CEKO hoopt dat deze brancherapportage een bijdrage levert aan een verhoging van de betrokkenheid en naleving van de in Vereniging Hogescholen-verband gemaakte afspraken

Ten aanzien van de kwaliteit van de visitatierapporten heeft de commissie vrij grote verschillen tussen rapportages geconstateerd. We adresseren een tiental aandachtspunten en doen op deze aandachtspunten in deel IV tevens enkele aanbevelingen.

1. In sommige gevallen blijkt dat de beoordelingen weinig onderbouwd zijn. Tevens wordt het BKO niet door alle visitatiecommissies even strak gevolgd.
2. Sommige hogescholen leggen de regie van de visitatie volledig in handen van een extern bureau, waarbij het eigenaarschap van de instelling uit beeld raakt. Andere instellingen houden juist de beoordeling sterk binnen de eigen instelling, waardoor de onafhankelijkheid van de commissie in het geding lijkt te komen. De inzet van professionele secretariële ondersteuning verschilt onderling. Er lijkt een duidelijke positieve correlatie tussen de professionaliteit van deze ondersteuning en de kwaliteit van het visitatierapport.

3. Van sommige visitatiecommissies wordt de deskundigheid onvoldoende gestaafd door de bijgeleverde achtergrondinformatie over de leden van de commissie. Soms ontbreken onafhankelijkheidsverklaringen.
4. Het hanteren van kwaliteitsindicatoren staat nog in de kinderschoenen. Dit bemoeilijkt het werk van visitatiecommissies. Het gebruik van de indicatoren van het BKO is wisselend. Indicatoren en de daarbij behorende normeringen worden soms noch door lectoren, noch door visitatiecommissies expliciet geformuleerd.
5. In sommige rapportages is er een opmerkelijke discrepantie tussen het (positieve) eindoordeel en de kritische ondertoon in de rapportage zelf.
6. Er zijn visitatiecommissies die in overleg met de instelling de onderzoekseenheid een 'verbetertraject' hebben aangeboden en hier na een jaar op zijn teruggekomen. Naar het oordeel van de CEKO geeft het BKO daartoe geen ruimte.
7. Het principe van het nemen van een aselechte steekproef uit de onderzoekoutput blijkt weinig te worden gevolgd. De CEKO doet in deel IV een voorstel het BKO hierop aan te passen.
8. De omvang en homogeniteit van beoordeelde onderzoekseenheden verschilt sterk. Dat lijkt negatieve consequenties te hebben voor de effectiviteit van het beoordelingsproces, zowel bij zeer kleine als zeer grote eenheden.
9. De kwaliteit en omvang van de reacties van de Colleges van Bestuur verschilt sterk: van zeer adequaat tot een bedankje aan de visitatiecommissie.
10. De beoordeling van de impact op de beroepspraktijk blijkt voor veel visitatiecommissies een lastige opgave. Dit heeft alles te maken met sterk uiteenlopende opvattingen over valorisatie van de onderzoekseenheden zelf.

2.4 Aan het woord: Joep Houterman, Aeres Hogeschool

Joep Houterman is vice-voorzitter van het College van Bestuur van Aeres Hogeschool en tevens lid van de Bestuurscommissie Onderzoek van de Vereniging Hogescholen. Omdat hij, naast onder meer onderwijs, kwaliteit en innovatie, ook onderzoek in zijn portefeuille heeft is hij nauw betrokken bij de ontwikkeling van de Centers of Expertise van de groene hogescholen.

Aeres Hogeschool is een relatief kleine hogeschool en bestaat uit drie faculteiten; een in Wageningen, een in Dronten en een in Almere. In juni vorig jaar werd het Team Praktijkgericht Onderzoek (TPO) volgens het nieuwe BKO gevisiteerd. Binnen dit team is het onderzoek van de faculteiten in Almere en Dronten ondergebracht. Het onderzoeksprogramma van TPO omvat drie onderzoekslijnen; 1. Groene en Vitale Leefomgeving, 2. Vitale Agribusiness en 3. Vitale Landbouw.

Houterman geeft aan dat hij als bestuurder direct betrokken was bij de visitatie zelf, maar dat het voorbereidende werk vooral gedaan is door Corné Kocks, leider van het TPO. “Uiteraard is de kritische reflectie door de onderzoekseenheid zelf opgesteld. Ik was een kritische meezer.”

Houterman heeft de visitatie volgens het nieuwe brancheprotocol als prettig ervaren. “Het protocol is transparant van opzet en uiteraard was het College van Bestuur erg tevreden met het positieve oordeel van de visitatiecommissie. Wat we onszelf zeker ter harte hebben genomen is dat de commissie de organisatiestructuur te ingewikkeld vindt. In de bestuurlijke reactie hebben we aangegeven dat deze al sterk vereenvoudigd is ten opzichte van de vorige visitatie. We kampten met diverse vormen van gelaagdheid die allemaal een historische reden hadden, maar toch helpt het als iemand van buiten nog eens zegt: *‘Jullie snappen het misschien zelf wel, maar heel logisch is het niet.’* Daarnaast heeft de commissie ons uitgedaagd om ook op strategisch niveau op de onderzoeksprogrammering te reflecteren en daarover intern het gesprek te voeren. Dat deden we al, maar het kan beter. Overigens vinden we het belangrijk om dergelijke gesprekken niet alleen intern, maar ook met onze collega groene hogescholen te voeren. Met deze thema’s voor de toekomst zoeken we aansluiting bij de Nationale Wetenschapsagenda en de strategische onderzoeksagenda van de Vereniging Hogescholen. De adviezen van de visitatiecommissie zijn hierbij zeker ondersteunend.”

Houterman benadrukt dat het belangrijk is om als CvB duidelijk aan te geven wat er inhoudelijk met de adviezen die uit een visitatie volgen gedaan wordt. “Zo’n bestuurlijke reactie helpt ons om tussentijds te kijken naar waar we ons aan hebben gecommitteerd. Hoe staan we er voor? Welke acties hebben we gepland en vervolgens ook uitgevoerd? Het is een belangrijk signaal naar je eigen organisatie dat je als bestuur goed geluisterd hebt naar de bevindingen van de externe commissie. Als je visitaties slechts als een noodzakelijk kwaad ziet, heb je niet de juiste oriëntatie op kwaliteitszorg. Wij hebben het visitatierapport vooral gebruikt om direct de kritische punten aan te pakken. En voor Corné Kocks en zijn team heeft de visitatie ook als resultaat gehad dat de discussie werd gestimuleerd en verdiept over de mate waarin docenten onderzoeker zijn of worden. Ik vind het belangrijk dat we als branche met het BKO over een kwaliteitsinstrumentarium beschikken en dat we dit instrumentarium ten volle benutten. Al is het maar omdat het de volwassenheid van onze onderzoeksorganisaties verder stimuleert.”

Op de vraag of de CEKO zichtbaarder en meer directief zou moeten optreden is Houterman duidelijk: "Voor de Hogescholen staat de CEKO enigszins op afstand. Dat is niet erg, want het CvB heeft hoofdzakelijk met de visitatiecommissie van doen. In mijn optiek is het interessant om te weten en leren hoe het kwaliteitssysteem functioneert. Daar zie ik een belangrijke taak voor de CEKO. Een goed voorbeeld is de bijeenkomst voor de hogescholen om te leren van de eerste ervaringen met het brancheprotocol. De brancherapportage vertelt ons wat over de doorontwikkeling van de kwaliteit van ons onderzoek. We proberen een positie te verkrijgen naast toponderzoeksinstituten en universiteiten in het doen van onderzoek. Noblesse oblige: als branche moet je dan laten zien wat je waard bent, zowel naar onze stakeholders als naar onze eigen achterban."

3 Landelijke monitor: kwantitatieve ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek

Dit hoofdstuk belicht in cijfers de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek aan de Nederlandse hogescholen in de periode 2012 tot en met 2016. De cijfers over 2015 en 2016 zijn nog niet eerder gepubliceerd en weerspiegelen de verdere uitbouw en bestending van het praktijkgericht onderzoek, zowel in de aanstellingsomvang van lectoren als in de groei van het aantal docent-onderzoekers. Deze landelijke monitor laat zien dat er een goede basis ligt waarop hogescholen én hun stakeholders samen verder kunnen bouwen.

Hogescholen zijn succesvol in het aangaan van samenwerkingsverbanden met publieke en/of private partijen; dit blijkt onder meer uit de groei van de tweede en derde geldstroom (het geld dat door de partners uit de praktijk wordt bijdragen aan het onderzoek). Het praktijkgericht onderzoek zorgt voor verdergaande innovatie. Dat zien we in de verdere opbouw van de Centers of Expertise. In totaal zijn er inmiddels 37 Centers of Expertise binnen hogescholen opgericht.

3.1 Onderzoeksfinanciering

Er werd in 2016 een bedrag van € 217 miljoen in praktijkgericht onderzoek aan hogescholen geïnvesteerd. Met behulp van de cijfers kan men zich een beeld vormen van de omvang van de financiële en organisatorische slagkracht van een 'gemiddelde' onderzoekseenheid (zie kader).

Kader: Een 'gemiddelde' onderzoekseenheid

Een gemiddelde onderzoekseenheid zag er in 2016 als volgt uit: de lector heeft een aanstelling van 0,60 fte; er is een "omzet" van € 335k per jaar; er werken 7 collega-onderzoekers mee in de onderzoekseenheid voor in totaal 1,9 fte; er werkt 1,5 promovendus die gemiddeld 0,45 fte tijd aan het promotietraject besteedt en er werkt 1 persoon in de ondersteuning die gemiddeld 0,4 fte verbonden is aan de onderzoekseenheid. 90% van de lectoren is gepromoveerd en van de docent-onderzoekers is ongeveer 18% gepromoveerd.

Tabel 2: Onderzoeksfinanciering hogescholen 2012-2016 in perspectief. Bedragen in mln €

	2012	2013	2014	2015	2016
Totale middelen voor onderzoek	165	162	171	184	217
% Totale baten	4,49%	4,24%	4,29%	4,55%	5,29%

De laatste jaren heeft het praktijkgericht onderzoek een groei doorgemaakt. In vier jaar tijd zijn de inkomsten voor het onderzoek met 52 miljoen gestegen. In 2015 beschikten de hogescholen gezamenlijk over ongeveer 184 miljoen euro voor het doen van onderzoek. In 2016 kwam de totale besteding aan onderzoek voor het eerst boven de 200 miljoen euro uit. De relatieve groei is minder groot, getuige een stagnatie van het aandeel praktijkgericht onderzoek in de totale baten in de periode 2013-2014. Vanaf 2016 is een stevige groei ingezet en is het aandeel onderzoeksfinanciering in relatie tot de totale baten voor het eerst boven de 5% uitgekomen.

Afgelopen jaar concludeerde de Commissie Pijlman dat de omvang van het praktijkgericht onderzoek aan het hbo nog (te) bescheiden is om een krachtige positie te kunnen innemen in de Nederlandse kennisinfrastructuur. Groei in financiering is, zoals de Commissie Pijlman stelde, de meest essentiële voorwaarde voor de doorontwikkeling, profilering en kwaliteit van het praktijkgericht onderzoek. In de Strategische agenda HO 2015-2025 van OCW zijn extra investeringen gepland voor praktijkgericht onderzoek aan het hbo. De Nationale Wetenschapsagenda en de Investeringsagenda van de Kenniscoalitie geven ook een belangrijke nationale impuls om extra te investeren over de volle breedte van de nationale kennisinfrastructuur.

Bij het opstellen van het Brancheprotocol Onderzoek 2016-2022 zijn de definities voor onderzoeksmiddelen gewijzigd. Daarom laten 2015 en 2016 zich lastig vergelijken met voorgaande jaren. Vanaf 2015 hanteert het hbo een verdeling in eerste, tweede en derde geldstroom. Tot 2015 werden onderzoeksgelden ingedeeld in de categorie 'rijksbijdrage' (nu 1e geldstroom), 'RAAK middelen', 'internationaal' of 'overig'. De extra basisfinanciering die hogescholen vrijmaken voor praktijkgericht onderzoek (1e geldstroom) neemt sinds 2012 gestaag toe. Het aandeel van de 1^e geldstroom in relatie tot de totale baten is gestegen van 2.67% naar 3.15%. Gemiddeld is er in 2016 3,5 miljoen euro per hogeschool besteed aan het doen van onderzoek.

Tabel 3: Verdeling geldstromen (gerealiseerde baten) onderzoek hogescholen 2012-2016. Bedragen in mln €

	2012	2013	2014	2015	2016
1 ^e geldstroom	98	99,2	108,3	117,3	129,1
2 ^e geldstroom	20	19,7	18,2	43,1	60,4
3 ^e geldstroom	5,8	4,1	5,5	19,1	24,4
Overig	41,6	39,9	39,6	4,7	2,6
Totaal inkomsten	165	162	171	184	217

De 2^e geldstroom bestaat uit middelen voor onderzoek die door zelfstandige onderzoeksfinanciers (bijv. NWO, Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA, ZonMw), zijn uitgekeerd en zijn verworven in nationale of internationale competitie. Per hogeschool was dit bedrag in 2016 ongeveer 1,6 miljoen euro. Dit is een stijging voor de gehele sector van ruim 17 miljoen euro ten opzichte van 2015. Deze inkomsten zijn echter niet gelijkmatig over de hogescholen verdeeld. Zo hebben vier van de in totaal 37 hogescholen in 2016 géén inkomsten uit de 2e geldstroom verworven.

De 3e geldstroom omvat middelen die in enig jaar op basis van een contract met een opdrachtgever zijn uitgekeerd voor het doen van praktijkgericht onderzoek. Het betreft hier zowel nationaal als internationaal toegekende middelen. Per hogeschool is er ongeveer 660 k€ aan inkomsten in de derde geldstroom verworven. Negen hogescholen hebben géén inkomsten gerealiseerd uit contractonderzoek, terwijl zeven hogescholen minder dan 100 k€ genereerden. Drie hogescholen hebben tussen de 500k en 1 mln gerealiseerd en acht hogescholen meer dan 1 mln. De inkomsten in de categorie 'overig' zijn, mede door de gewijzigde definities, gedecimeerd ten opzichte van 2014.

3.2 Onderzoeksinput: personele inzet

Een cruciale sleutel voor de verdere ontwikkeling van onderzoek aan hogescholen ligt in de uitbreiding en verhoging van het niveau van de medewerkers. Uitbreiding, omdat voldoende massa nodig is om de gewenste betekenis van onderzoek voor onderwijs en praktijk te kunnen waarmaken. Niveau, omdat het verrichten van kwalitatief goed onderzoek expertise vereist. Het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen is in de periode 2015–2016 robuuster geworden. Het totaal aantal lectoren steeg (tot boven de 600). Daarnaast zien we een stijging van het aantal docent-onderzoekers en promovendi, zowel in aantal personen als in fte's. Ook als het totaal aantal fte verbonden aan praktijkgericht onderzoek afgezet wordt tegen het totaal aantal fte in dienst van de hogescholen, is een stijging waarneembaar; in 2016 is 6,3% van het totale aantal fte werkzaam binnen het hbo verbonden aan onderzoek.

Tabel 4 en 5 geven een overzicht van de onderzoeksinput van de gezamenlijke hogescholen weer. De onderzoeksinput heeft betrekking op *alle* onderzoeksactiviteiten die deel uitmaken van een onderzoeksprogramma of -project, waarbij een of meer lectoren betrokken zijn. Het gaat daarbij om de onderzoeksinput van medewerkers met zowel tijdelijke als vaste dienstverbanden aan de hogeschool.

Tabel 4: Overzichtstabel personele inzet praktijkgericht onderzoek hogescholen in 2015

	<i>Totaal (n)</i>	<i>Waarvan gepromoveerd (n)</i>		<i>Totaal (fte)</i>
Lectoren	634	540	85,2 %	378
Docent-onderzoekers	3603	710	19,7 %	988
Promovendi	919	n.v.t.	-	429
Ondersteuning	649	n.v.t.	-	265
Totaal	5805			2060 (5,9% totaal fte)

Tabel 5: Overzichtstabel personele inzet praktijkgericht onderzoek hogescholen in 2016

	<i>Totaal (n)</i>	<i>Waarvan gepromoveerd (n)</i>		<i>Totaal (fte)</i>
Lectoren	646	583	90,2%	406
Docent-onderzoekers	4363	805	18,4%	1169
Promovendi	944	n.v.t.	-	427
Ondersteuning	711	n.v.t.	-	308
Totaal	6664			2310 (6,3% totaal fte)

Toelichting bij de categorieën medewerkers in tabel 4 en 5

- *Lectoren*: de volledige aanstelling aan de hogeschool is opgevoerd (ongeacht de verdeling tussen onderwijs en onderzoek);
- *(Docent-)onderzoekers*: zij die geen lector zijn maar wel onderzoeksactiviteiten verrichten die onderdeel uitmaken van een onderzoeksprogramma of -project waarbij een of meerdere lectoren betrokken zijn. Bij de fte's is alleen de daadwerkelijk aan onderzoek toe te rekenen formatieomvang meegeteld.
- *Promovendi*: alleen binnen de hogescholen geregistreerde promovendi, dus gelieerd aan onderzoek van de hogeschool. Bij de fte's is alleen de daadwerkelijk aan onderzoek toe te rekenen formatieomvang meegenomen.

- *Ondersteuning*: zij die aan het onderzoek bijdragen (ook secretarieel/administratief), maar geen aanstelling als lector, promovendus of (docent-)onderzoeker hebben.
- *% gepromoveerd*: percentage van lectoren, respectievelijk bij onderzoek betrokken docenten en andere onderzoekers dat is gepromoveerd.

3.3 Uitgesplitste trendtabellen onderzoeksinzet naar medewerker categorie (2012-2016)

De ontwikkeling van de lectoraten kenmerkt zich door geleidelijke groei. Rond de eeuwwisseling was er nog nauwelijks sprake van lectoraten. Anno 2016 kent het hbo ruim zeshonderd lectoren. De verschillen tussen hogescholen zijn echter aanzienlijk. Eén van de kleinere hogescholen heeft geen lector in dienst, terwijl het grootste aantal lectoren binnen één hogeschool 52 is. De gemiddelde omvang van de aanstelling van een lector is sinds 2014 stabiel gebleven op 0,6 fte.

Een positieve ontwikkeling is het percentage lectoren dat gepromoveerd is; in 2012 was dit 77%, in 2015 ruim 85% en in 2016 is dit percentage gegroeid naar 90%. Aan 11 (van de 36) hogescholen zijn alle lectoren gepromoveerd.

Tabel 6: Lectoren aan Nederlandse hogescholen in de periode 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal lectoren (n)	582	596	592	634	646
Waarvan gepromoveerd	448 (77%)	459 (77%)	502 (84,8 %)	540 (85,2%)	583 (90,2%)
Totaal fte	324 (0,56)	345 (0,58)	361 (0,61)	378 (0,60)	406 (0,63)

Naast de toename van het aantal lectoren, stijgt ook het aantal onderzoekers en promovendi dat bij de kenniskringen van de lectoraten betrokken is.

Tabel 7: Docent-onderzoekers aan Nederlandse hogescholen in de periode 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal (docent-)onderzoekers	3447	3407	3548	3603	4363
Waarvan gepromoveerd	519 (15,1%)	548 (16,1%)	596 (16,8%)	710 (19,7%)	805 (18,4%)
Totaal fte	880 (0,26)	912 (0,27)	1037 (0,29)	988 (0,27)	1169 (0,27)

Per hogeschool werken er in 2016 gemiddeld bijna 118 docent-onderzoekers die in totaal voor 31,6 fte in dienst zijn. Evenals de lectoren zijn docent-onderzoekers steeds vaker gepromoveerd. In 2016 was bijna 18,4% van de docent-onderzoekers betrokken bij een onderzoekseenheidgepromoveerd. In 2012 lag dit percentage nog op 15%. De aanstellingsomvang is stabiel gebleven en ligt ongeveer op 0,3 fte.

Tabel 8: Promovendi aan Nederlandse hogescholen in de periode 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal promovendi	788	836	865	919	944
Totaal fte	331 (0,42)	374 (0,45)	377 (0,44)	429(0,47)	427 (0,45)

Het aantal promovendi groeit eveneens gestaag. De aanstellingsomvang is ongeveer gelijk gebleven. De toename van het aantal promovendi zien we ook terug in de stijgende percentages van het aantal gepromoveerde docent-onderzoekers.

De ondersteuning van de onderzoekers stijgt mee met de groei van het aantal lectoren, docent onderzoekers en promovendi.

Tabel 9: Ondersteunend personeel aan Nederlandse hogescholen in de periode 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal medewerkers in ondersteunende functies	479	595	571	649	711
Totaal fte	209	234	220	265	308

3.4 Aan het woord: Johannes van der Vos, Hogeschool InHolland

Johannes van der Vos, studeerde geschiedenis en informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, behaalde zijn tweedegraads bevoegdheid geschiedenis aan de Hogeschool van Amsterdam en zijn eerstegraads bevoegdheid levensbeschouwing bij het de Universiteit voor Humanistiek. Via diverse functies bij onder meer het NIOD, NWO (2002-2006) en de HBO raad (van 2006 – september 2016), kwam Van der Vos bij Hogeschool InHolland terecht. Daar werkt hij als senior beleidsadviseur en teammanager aan het beleid rond praktijkgericht onderzoek, internationalisering, profilering en portfolio.

Van der Vos mag inmiddels een doorgewinterde beleidsmaker in het hoger onderwijs worden genoemd. Bij de Vereniging Hogescholen, destijds nog HBO raad, is zijn eerste opdracht het opzetten van een kwaliteitszorgsysteem voor het praktijkgericht onderzoek. Van der Vos staat letterlijk aan de wieg van het eerste Brancheprotocol Kwaliteit Onderzoek (BKO 2009-2015): “Een duidelijk verschil tussen het eerste brancheprotocol en het huidige is dat er in het eerste protocol een belangrijke rol was weggelegd voor de validatiecommissie (VKO). Deze commissie, onder leiding van Professor Pauline Meurs, had als opdracht het kwaliteitsbeleid ten aanzien van het onderzoek van de hogescholen te valideren. Elke instelling kreeg de VKO op bezoek. De VKO bracht vervolgens verslag uit over haar bevindingen ten aanzien van de kwaliteitszorg en het onderzoeksbeleid van de betreffende hogeschool.”

In het concept voor het tweede, herziene protocol kwam er meer expliciete aandacht voor de onderzoekskwaliteit zelf, terwijl de VKO gehandhaafd zou blijven. “Over dit laatste punt ontstond discussie binnen het hbo”, aldus Van der Vos. Het nieuwe conceptprotocol werd aangepast en het kwaliteitszorgstelsel zou via standaard 5 een vast onderdeel van elke visitatie worden. De VKO verdween en de nieuwe Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO) kreeg een controlerende functie op afstand.

Sinds september 2016 werkt Van der Vos bij Hogeschool InHolland en zit hij aan de andere kant van de tafel. In zijn nieuwe rol is hij onder meer verantwoordelijk voor “de InHolland brede implementatie van het BKO”. Een uitdagende taak, aangezien InHolland de onderzoeksgroepen binnen haar zes domeinen heeft georganiseerd, die elk weer verdeeld zijn over meerdere locaties in de Randstad en Noord-Holland. Hoewel zijn standplaats Den Haag is, is hij regelmatig op de verschillende locaties te vinden. De eerste visitatie volgens het nieuwe brancheprotocol is die van de onderzoeksgroep Onderwijs en Innovatie, bestaande uit drie lectoraten – “dus relatief klein van omvang”. Adviesbureau Hobéon begeleidde de visitatie, stelde de onafhankelijke commissie samen en leverde de ambtelijk secretaris die tevens het visitatierapport schreef.

“Ongeveer een jaar voorafgaand aan de visitatie is er gestart met de voorbereidingen, met een eindsprint in het laatste half jaar. Erg waardevol bleek de proefvisitatie die de onderzoeksgroep zelf organiseerde door mensen uit de eigen organisatie in te zetten en een externe visitatie te simuleren. Van der Vos trad hierbij op als voorzitter. “Het was een waardevolle exercitie, omdat de betrokken lectoren en leden van de onderzoeksgroep zich nóg bewuster werden van de sterke en zwakke punten die al uit de zelfevaluatie naar voren waren gekomen”, zegt Van der Vos enthousiast. Naast het tijdig beginnen aan de voorbereidingen op een kwaliteitsvisitatie, is dit een helder advies aan andere hogescholen: “Het schrijven van de kritische reflectie is bij uitstek

een instrument om de eigen onderzoeksprocessen beter in te richten. Als je deze processen vervolgens zelf al een keer evalueert in een veilige setting met mensen uit de eigen organisatie, is dat een prima generale voor de officiële visitatie door de externe commissie. Maar bovenal is het belangrijk voor het leerproces van de onderzoeksgroep.”

Een mooie uitdaging voor Van der Vos is het samen met de domeinen en onderzoeksgroepen ontwikkelen van goede kwaliteitsindicatoren en een methode om de impact van het onderzoek in kaart te brengen. Naast “praktijkgericht onderzoek” spreekt hij graag over “contextrelevante kennisontwikkeling”. Met deze term wordt meer recht gedaan de eigen identiteit van het hoger beroepsonderwijs. Dat die onderzoeksemancipatie van het hoger beroepsonderwijs voor groeipijntjes zorgt, zal hij niet ontkennen. “Natuurlijk hebben we meetlatten nodig uit de universitaire wereld om de kwaliteit van ons onderzoek langs te leggen, maar tegelijkertijd zijn die standaarden ons niet altijd behulpzaam en soms een beetje achterhaald. In ons onderzoekswerk moet het veel meer over de impact gaan. Dus niet alleen: “Hoeveel publicaties heeft een lector?”, maar vooral ook: “Wat hebben de beroepspraktijk en het onderwijs aan de kennis die wij binnen onze hogescholen ontwikkelen?” Je moet niet willen dat het hbo de wat eenzijdige focus van de universiteiten overneemt. Juist in de co-creatie met onze partners in het bedrijfsleven en de non-profitsector ligt onze kracht. Wij staan midden in de beroepspraktijk, dat is die context waarover ik zojuist sprak. Wij zijn te voorzichtig in onze presentatie naar de buitenwereld. We mogen trots zijn op wat het hbo in een relatief korte periode heeft bereikt als het gaat om de link tussen onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk.”

4 Aanbevelingen

Op basis van de observaties zoals verwoord in Deel II komt de CEKO tot de volgende aanbevelingen. Sommige daarvan zijn in eerste instantie geadresseerd aan de onderzoekseenheden, andere meer aan de Colleges van Bestuur. Een deel van de aanbevelingen kan uitsluitend zinvol worden opgevolgd op het niveau van de branchevereniging (Vereniging Hogescholen). Vanwege het zelfregulerend karakter van het beoordelingsproces binnen het hbo spreken we de Colleges van Bestuur als eerste aan.

1. Toelichting op BKO-kader

Geef aan visitatiecommissies een nadere toelichting op het BKO-kader mee, waarin duidelijk wordt aangegeven wat de instelling van de beoordeling verwacht en op welke aspecten de instelling tenminste aanbevelingen verwacht. Een gesprek vooraf tussen (portefeuillehouder onderzoek binnen) CvB en voorzitter van de visitatiecommissie is aan te bevelen.

2. Discrepancie tussen eindoordeel en commentaar

Gebruik de ronde van 'herstel van feitelijke onjuistheden' mede om het conceptrapport van de visitatiecommissie te beoordelen op het aspect van discrepanties tussen eindoordeel en de toonzetting van het rapport. Een positief eindoordeel bij een rapport met een kritische ondertoon kan de instelling in de weg zitten bij het nemen van adequate maatregelen.

3. Inschakeling van externe bureaus

Beperk de rol van externe expertise bureaus tot logistiek en het secretariaat van het visitatieproces. Hiermee wordt voorkomen dat er een (schijn van) afhankelijkheid wordt gecreëerd tussen opdrachtgever en uitvoerder.

4. Samenstelling visitatiecommissies

- Stel de visitatiecommissie zodanig samen dat zowel de inhoudelijke (wetenschappelijke) expertise op het betreffende vakgebied goed is vertegenwoordigd, alsook de sector die van de onderzoeksresultaten kan profiteren.
- Zorg ervoor dat ook de impact van het onderzoek op het onderwijs objectief kan worden beoordeeld.
- Rekruteer leden van de visitatiecommissie slechts bij hoge uitzondering uit de eigen instelling zodat de onafhankelijkheid van de commissie niet in het geding komt.
- Formaliseer binnen de instelling het proces van samenstelling van de visitatiecommissies, met de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid op CvB-niveau. Leg de verantwoordelijkheid voor de check op de aanwezigheid van onafhankelijkheidsverklaringen ook bij het CvB.

5. Kwaliteitscriteria en indicatoren voor praktijkgericht onderzoek

Maak op het niveau van de Vereniging Hogescholen verder werk van de formulering van kwaliteitscriteria en kwaliteitsindicatoren voor het praktijkgericht onderzoek. Organiseer het gesprek hierover op domeinniveau (agro & food, bètatechniek, economie, gezondheidszorg, kunst, onderwijs en sociale studies).

6. Hersteltrajecten

Spreek binnen de Vereniging Hogescholen nog eens nadrukkelijk af dat voor hersteltrajecten onder regie van één en dezelfde visitatiecommissie geen ruimte is.

7. Aselecte steekproef uit onderzoeksoutput

Het voorschrift van het nemen van een aselecte steekproef van specifiek te beoordelen onderzoeksresultaten wordt niet consequent toegepast en levert naar het oordeel van de CEKO weinig meerwaarde. Vervang het voorschrift van het trekken van een aselecte steekproef van onderzoeksresultaten door de visitatiecommissie door het voorschrift dat een te beoordelen onderzoeksgroep zelf aangeeft op welke 5 à 10 resultaten ze zouden willen worden beoordeeld.

8. Omvang van te beoordelen onderzoekseenheid

Spreek binnen de Vereniging Hogescholen over criteria voor samenhang en levensvatbaarheid van een onderzoekseenheid. De volgende uitgangspunten zouden hierbij kunnen worden gehanteerd: (i) beoordeling over één enkele lector, zonder een aan het lectoraat verbonden onderzoeksgroep, is ongewenst; (ii) homogeniteit van een onderzoeksgroep wordt twijfelachtig als gezamenlijke onderzoekseminars niet zinvol blijken te zijn.

9. Kwaliteit van de bestuurlijke reacties

Geef als College van Bestuur bij iedere onderzoeksvisitatie een eigenstandig, inhoudelijk en afgewogen oordeel over de door de onderzoekseenheid geformuleerde follow-up van de visitatie. Ga als College van Bestuur daarbij expliciet in op die aanbevelingen van het visitatiepanel en leg uit welke aanbevelingen men niet wil - of kan - opvolgen. Dit schept helderheid bij vervolgisitaties.

Bijlagen

Bijlage 1 Samenstelling CEKO

Frank van der Duijn Schouten, voorzitter	De heer Van der Duijn Schouten was onder andere rector magnificus van Tilburg University en van de Vrije Universiteit. Hij is thans decaan van de faculteit Wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit Rotterdam.
Martin van Pernis, vicevoorzitter (tot oktober 2017)	De heer Van Pernis was onder meer bestuursvoorzitter van Siemens Nederland NV en president van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs.
Kathelijne van Kammen	Mevrouw Van Kammen is lid van de directie van de Politieacademie en was onder andere SAC voorzitter Sociale Studies
Sandra van Thiel	Mevrouw Van Thiel is hoogleraar publiek management verbonden aan de Radboud Universiteit.
Jos Willems	De heer Willems was onder meer lid van het college van bestuur van Hogeschool Zuyd.
Emiel de Groot (secretaris)	De heer De Groot is werkzaam bij het bureau van de Vereniging Hogescholen en was de afgelopen jaren secretaris van de VKO.

Bijlage 2 De vijf kwaliteitsstandaarden uit het BKO

Standaard	Beschrijving
1	De onderzoekseenheid heeft een relevant, ambitieus en uitdagend onderzoeksprofiel en een onderzoeksprogramma met bijbehorende doelen die zijn geoperationaliseerd in een aantal indicatoren.
2	De wijze waarop de eenheid is georganiseerd, de inzet van mensen en middelen en de interne en externe samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties maken de realisatie van het onderzoeksprofiel mogelijk.
3	Het onderzoek van de onderzoekseenheid voldoet aan de standaarden die in het vakgebied gelden voor het doen van onderzoek.
4	<p>De onderzoekseenheid realiseert voldoende relevantie op het gebied van:</p> <ul style="list-style-type: none">• de beroepspraktijk en de samenleving• onderwijs en professionalisering• kennisontwikkeling binnen het onderzoeksdomein <p>Het onderzoek heeft in voldoende mate impact op de hiervoor omschreven gebieden</p>
5	De onderzoekseenheid voert regelmatig en systematisch evaluatie uit van de onderzoeksprocessen en resultaten. Aan de uitkomsten daarvan verbindt de onderzoekseenheid waar nodig verbeteringen.

Bijlage 3 **Format gegevensverzameling Landelijke Monitor**

Jaarlijks volgen de hogescholen gezamenlijk de ontwikkeling en voortgang van het praktijkgerichte onderzoek. Deze monitor wordt gecoördineerd door de Vereniging Hogescholen en maakt deel uit van de brancherapportage onderzoek van de Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO). De Vereniging Hogescholen inventariseert jaarlijks:

- de onderzoeksinput in de vorm van de onderzoeksbudgetten (tabel 1);
- de onderzoeksinput in de vorm van de personele inzet met betrekking tot het onderzoek (tabel 2).

Hogeschool:

Contactpersoon:

(e-mailadres:)

Tabel 1: In 2016 gerealiseerde inkomsten voor onderzoek

Aard van de gerealiseerde inkomsten voor onderzoek		Gerealiseerde inkomsten in K€
1	Inkomsten 1 ^e geldstroom	
2	Inkomsten 2 ^e geldstroom	
3	Inkomsten 3 ^e geldstroom	
4	Overige middelen voor onderzoek die niet vallen onder voornoemde categorieën	
Totaal		

Toelichting overige middelen voor onderzoek (categorie 4)

1^e geldstroom	Middelen voor onderzoek die in enig jaar besteed zijn vanuit de reguliere bekostiging (lump sum OCW/LNV). Afhankelijk van het door de hogeschool opgestelde onderzoeksbeleid kan het bedrag hoger of lager liggen dan het onderzoeksdeel in de lump sum.
2^e geldstroom	Middelen voor onderzoek die in enig jaar door zelfstandige publieke organisaties (bv. NWO, Raak, ZonMW) zijn uitgekeerd en zijn verworven in nationale/internationale competitie. Het betreft hier niet het gehele budget van een meerjarig onderzoeksproject maar de middelen die in enig jaar binnen het meerjarig project zijn uitgekeerd. In het geval de hogeschool penvoerder is van een consortium betreft het hier niet het gehele consortium-budget maar slechts het onderdeel van het budget waarvoor de hogeschool uitvoeringsverantwoordelijkheid heeft. Het betreft hier zowel nationaal als internationaal toegekende middelen.
3^e geldstroom	Middelen voor onderzoek die in enig jaar zijn uitgekeerd op basis van een contract met een opdrachtgever voor het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek. Het betreft hier niet het gehele budget van een meerjarig onderzoeksproject maar de middelen die in enig jaar binnen het meerjarig project zijn uitgekeerd. In het geval de hogeschool penvoerder is van een consortium betreft het hier niet het gehele consortium-budget maar slechts het onderdeel van het budget waarvoor de hogeschool uitvoeringsverantwoordelijkheid heeft. Het betreft hier zowel nationaal als internationaal toegekende middelen.
Overige middelen	Middelen voor onderzoek die in enig jaar zijn uitgekeerd en die niet vallen onder de hiervoor genoemde categorieën. Indien relevant dan gaarne deze middelen kort specificeren in de toelichting.

Tabel 2: In 2016 gerealiseerde personele inzet m.b.t. het onderzoek

Categorie	Totaal aantal (N)	Totaal aantal (FTE's)	Aantal gepromoveerden (N)
Lectoren			
Docenten en andere onderzoekers			
Promovendi			
Ondersteuning			

Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> De personele inzet m.b.t het onderzoek heeft betrekking op alle onderzoeksactiviteiten die deel uitmaken van de onderzoekslijnen, onderzoeksprogramma's en onderzoeksprojecten waarbij direct of indirect een of meer lectoren betrokken zijn. De personele inzet m.b.t het onderzoek heeft betrekking op het personeel dat een vast of tijdelijk dienstverband heeft bij de hogeschool en eventueel de daaraan gelieerde rechtspersonen. Daarnaast heeft de personele inzet betrekking op gedetacheerde medewerkers vanuit externe organisaties die betrokken zijn bij de uitvoering van het onderzoek. Bovendien heeft de personele inzet betrekking op medewerkers die op declaratiebasis hun medewerking verlenen aan de uitvoering van het onderzoek Een medewerker die onderzoek verricht bij meer dan één hogeschool mag in absolute zin bij al deze hogescholen worden opgevoerd; zijn of haar fte's dienen echter naar realiteit over de hogescholen te worden verdeeld. De vier categorieën medewerkers sluiten elkaar uit.
Lectoren	Het aantal lectoren dat als zodanig een vaste of tijdelijke aanstelling heeft bij de hogeschool als ook de lectoren die via detachering of op declaratiebasis werkzaamheden verricht bij de hogeschool. Associate lectoren of vergelijkbare functies worden geteld bij de categorie docenten en andere onderzoekers. De fte's hebben zowel betrekking op de totale aanstelling bij de hogeschool en kunnen dus betrekking hebben op onderzoekstaken, onderwijstaken en overige taken.
Docenten en onderzoekers	Alle medewerkers die geen lector zijn maar wel inhoudelijke onderzoeksactiviteiten verrichten die onderdeel uitmaken van een onderzoeksprogramma of -project, waarbij een of meer lectoren zijn betrokken. Promovendi worden hier niet geteld maar dienen ondergebracht te worden bij de categorie 'Promovendi'. Bij het aantal fte's alleen de fte's tellen voor zover deze betrekking hebben op de uitvoering van de onderzoekstaken (en dus niet de eventuele onderwijstaken).
Promovendi	Het aantal promovendi dat promotieonderzoek uitvoert dat gelieerd is aan de onderzoekslijnen, onderzoeksprogramma's en onderzoeksprojecten van de hogeschool. Buitenpromovendi tellen niet mee. Bij het aantal FTE's alleen de FTE's tellen voor zover deze betrekking hebben op de uitvoering van het promotieonderzoek (en dus niet op de eventuele onderwijstaken).
Ondersteuning	Alle medewerkers die ondersteunende werkzaamheden verrichten voor de uitvoering van het onderzoek (secretarieel/administratief/organisatorisch) maar niet als lector, (docent)onderzoeker of promovendus.

Colofon

De Brancherapportage 2016-2017 is een uitgave van de Vereniging Hogescholen, Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO).

Conceptualisatie, interviews en eindredactie

Petra Uittenbogaard, Surplace Advies

Landelijke monitor en coördinatie

Emiel de Groot, Pascal Hollman en Frank van der Zwan, Vereniging Hogescholen

Vereniging Hogescholen

Postbus 123

2501 CC Den Haag

T (070) 312 21 21

M info@verenighogescholen.nl

I www.verenighogescholen.nl

Maart 2018

Vereniging Hogescholen